

«Мене як молодого політика винесло на гребінь влади на хвилі демократії», –

зізнався Іван Степанович мені в одному з інтерв'ю

Світлана ПИСАРЕНКО

Талант державного діяча і політика справді сповна проявився в цій легендарній постаті саме за років творення незалежності України. Образний хід думок, природна дотепність, яскрава мова, життєвський досвід «господарника від землі» – все це вирізняло його з-поміж когорти першообранців найдемократичнішого складу Верховної Ради України 1990 року. Хоч він, звісно, і не входив до опозиційної Народної Ради, його дії були спрямовані на становлення демократії, на здобуття в мистецтві політики максимуму можливого в тій ситуації.

38

Дуже добре пам'ятаю, як у часи так званого параду суверенитетів тодішній очільник Верховної Ради тоді ще УРСР Володимир Івашко втік до Білокам'яної до Горбачова й не повернувся до Києва. З'ясувати, що миліше партійному босові, їздив тоді до Москви народний депутат Леонід Кравчук. А от під управною орудою Івана Степановича Верховна Рада Української РСР 16 липня 1990 року прийняла Декларацію про державний суверенітет України. Це була справді «бомба», бо навіть самий лише перелік десяти глав декларації – «Самовизначення української нації», «Народовладдя», «Державна влада», «Громадянство Української РСР», «Територіальне верховенство», «Економічна самостійність», «Екологічна безпека», «Культурний розвиток», «Зовнішня і внутрішня безпека», «Міжнародні відносини» – є свідченням карколомних політичних змін на теренах України.

У цьому документі, народженому в політичних баталіях, багато що проголошувалося вперше: воля народу України, права і свободи людини, необхідність побудови правової держави, захист і охорона національної державності, принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову. На тлі статті 6 про керівну і спрямовуючу роль КПРС радянської Конституції викликом лунали слова: «від імені всього народу може виступати виключно Верховна Рада Української РСР». А ось такі актуальні нині новели: «Українська РСР здійснює верховенство на всій своїй території», «Українська РСР самостійно визначає свій економічний статус і закріплює його в законах», «... має право на свою частку в загальносоюзному багатстві, зокрема в загальносоюзному алмазному та валютному фондах і золотому запасі, яка створена завдяки зусиллям народу Республіки» тоді потребували для прийняття титанічних зусиль не тільки ініціаторів змін, а всього депутатського загалу, більшості. Добитися її і мав головуючий. Тоді ж було визначено, що найвищою кредитною установою є Національний банк України, підзвітний Верховній Раді Української РСР, проголошено забезпечення захисту всіх форм власності.

За чотири роки після Чорнобильської катастрофи постулат про те, що Україна «має свою національну комісію радіаційного захисту», «має право заборонити будівництво та припинити функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці», давали надію обернутися перемогою над союзним монстром, котрий експериментував із «мирним атомом» на українській землі.

«Національно-культурний розвиток» і «функціонування української мови в усіх сферах», власні Збройні Сили, внутрішні війська та органи державної безпеки, підпорядковані Верховній Раді, – ось обриси новітньої держави. А слова про те, що «громадяни Української РСР проходять дійсну військову службу, як правило, на території Республіки і не можуть використовуватись у військових цілях за її межами без згоди Верховної Ради», українські матері та дружини сприйняли зі сльозами радощів, бо втрати на афганській війні за радянським наказом принесли горе у тисячі українських родин. Україна убезпечилася від чеченських воєн, натомість маємо посланців з неї нині на Сході... Та це вже інша історія.

Уперше було урочисто проголошено про намір «стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї». І не було б у нас нині російсько-чеченського сліду, якби згодом не передали куті меду і ці три неядерні принципи «збагатили» четвертим – позбулися ядерної зброї, навіть ядерне паливо здали Росії за «твели». І це також уже інша історія

Задекларовано було безпосередні зносини з іншими державами, сприяння миру й міжнародній безпеці, безпосередню участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах, пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішнього державного права (а по правді кажучи, особливою, радянського права). Далекоглядно проголошувалося,

що відносини з іншими радянськими республіками будуються на основі договорів, укладених на принципах рівноправності, взаємоповаги й невтручання у внутрішні справи.

Остання фраза документа: «Принципи Декларації про суверенітет України використуються для укладення союзного договору», як і багато попередніх, має вигляд компромісу, котрого було досягнуто в парламенті саме завдяки гнучкості, мудрості, невичерпній енергії головуючого Івана Плюща. У цій фразі нема слова «державний» перед «суверенітет», зате все ж таки записано «України», а не УРСР, але йдеться про можливу перспективу укладення, а не про цілковиту самостійність, однак «союзного» написано з малої літери тоді, як Союз тріщав по швах, а Москва наполягала на його створенні... Це нині зрозуміло, що союз може, до речі, бути і європейським. Єдине, чого неможливо було б дотриматися, якби йшлося про нього, то це за громадянства УРСР гарантованого кожного громадянина права на збереження громадянства СРСР. Мабуть, це стало однією з перешкод тому, щоб забезпечити наступність і записати, що під час прийняття Конституції 1996 року керувалися й Декларацією про державний суверенітет України 1990 року. Втім, це не применшує ані ролі декларації, ані ролі постаті Івана Плюща в історії становлення незалежності України.

Того ж дня, 16 липня, після ухвалення документа нової епохи Іван Плющ із групою народних депутатів давав прес-конференцію, на яку запросили й керівників ЗМІ, а не тільки парламентських журналістів. Перед самим початком конференції я мала нагоду запитати в Івана Степановича, чи висуватиме свою кандидатуру на посаду Голови Верховної Ради, бо вже стало відомо, що Івашко не збирається повертатися до Києва. Плющ відповів категорично: «Ні». На запитання, чому, мудрий Іван Степанович «дохідливо» мені пояснив: «Ось ти не могла прийти на цю прес-конференцію без керівництва. І я – не можу...». Тоді на посаду Голови Верховної Ради балотувалися більш як три десятки претендентів. Обирали Леоніда Кравчука. Згодом, після

обрання його Президентом, Іван Степанович очолив Верховну Раду України. На цю посаду його обирали двічі.

За всього дотримання принципу субординації Іван Степанович прагнув не просто виявляти, а насправді бути демократом. Якось в інтерв'ю для «Голосу України» поділився думкою про те, що занадто багато комітетів утворили, що кожен голова є, мовляв, великим начальником із відповідним забезпеченням, тож порушуватиме питання про злиття деяких комітетів, так би мовити, оптимізацію. Я, звісно, так і передала його думку. Та коли Іван Степанович прочитав верстку, хитро так примружив очі й каже: «Отут треба виправити, ніби не я завів мову про те, що багато комітетів, а ти, а я з тобою погоджуюся. Підтримую твою слушну пропозицію скоротити їхню кількість...».

Силу преси він добре розумів і журналістів поважав. А вони його просто любили. За відвертість, гумор і глибокку думку, передану простими словами. Хоча інколи завершити на письмі його «кучеряву» фразу було не так легко. Бо промовляв він і вустами, і очима, і мімікою та жестами. Саме за часів його керівництва парламентом відповідними постановами було створено друковані видання Верховної Ради України – газету «Голос України» і журнал «Віче». Треба віддати належне Івану Степановичу та його команді: пресу завжди запрошували в поїздки по країні й закордон. Це важливо, мабуть, не тільки для власне висвітлення візитів, а й для ство-

рення позитивного іміджу держави, навіть рівня її демократичності. Як тут не згадати офіційний візит до Китайської Народної Республіки у лютому-березні 2002 року, зокрема зустріч Івана Плюща з Головою Постійного Комітету Всекитайських зборів народних представників Лі Пеном?! Не було в традиції очільників КНР давати інтерв'ю пресі, принаймні одразу після зустрічі, на ходу, так би мовити. І нас, пресу, попередили, щоб жодних запитань не ставили, очікували виходу переговорників мовчки. Ось вони вийшли вдвох із зали, прокрокували повз пресу і операторів... Коли дивимосся, Іван Степанович повертається зі своїм колегою й веде його під лікоть, зупиняється біля нас у готовності розповісти про зустріч. Українські журналісти відреагували миттєво: запитання, диктофони, камери – все напоготові. Іван Плющ у кількох фразах охарактеризував плідну зустріч. Нічого не залишалося й китайському очільникові, як дати коротке і не звичне не тільки для нього, а й усього китайського істеблішменту інтерв'ю. Таким був «примус до демократії» в Китаї від Івана Плюща.

До речі, під час того візиту Голова Верховної Ради Іван Плющ мав зустріч і з Головою КНР Цзян Цземінем, що було виявом високої поваги до нашої дер-

Голова ПК ВЗНП Лі Пен (ліворуч) і Голова Верховної Ради України Іван Плющ під час інтерв'ю

39

жави. Примітно, що в ході візиту 27 лютого уряду Автономної Республіки Крим та провінції Хайнань уклали угоду про співробітництво. Хто тоді міг подумати, що через 12 років Крим зазнає анексії? Болюча для КНР тема сепаратизму...

...Прощання з Іваном Плющем 27 червня – це наче сплюснуті в часі події і штрихи до них, постаті, особистості, персони й персонажі.

Не віриться тільки в дислокацію і привід.

Прощання на тлі спливу часу перемир'я на Сході України, на тлі підписання Україною вистражданої, оплаченої дорогою ціною людських жертв Угоди про асоціацію з ЄС.

А він перший, хто таки мав волю і протиснув свого часу «державний суверенітет України». Хоч і в Декларації.

26 червня на 73 році пішов із життя Іван Степанович Плющ, Герой України, народний депутат України п'яти скликань Верховної Ради, двічі Голова Верховної Ради України, секретар Ради національної безпеки і оборони.

Народився він 11 вересня 1941 року в селі Борзна Чернігівської області. У 1956-му вступив до сільськогосподарського технікуму, з 1959-го року працював бригадиром радгоспу. У 1967 році закінчив Українську сільськогосподарську академію, здобувши спеціальність агронома.

Керував сільськогосподарськими підприємствами, обіймав посаду

завідувача сільськогосподарського відділу обкому КПУ. Закінчив Академію суспільних наук при ЦК КПРС. З 1981-го по 1984-й працював директором київського спеціалізованого тресту овочево-молочних радгоспів. 1984 року був призначений першим заступником керівника виконкому Київської обласної ради.

На парламентських виборах у березні 1990-го був обраний народним депутатом УРСР, балотувався від КПУ. У 1991 році вийшов з партії.

У Верховній Раді став Першим заступником Голови парламенту. Після того, як 5 грудня 1991 року Леонід Кравчук став Президентом, Іван Степанович очолив Верховну Раду України.

Під головуванням Плюща Верховна Рада України ратифікувала Біловезьку угоду про припинення існування СРСР.

На виборах до Верховної Ради у березні 1994-го Іван Плющ балотувався як безпартійний, проте незабаром він вступив у Народну-демократичну партію (НДП), за списком якої йшов на парламентські вибори 1998 року. У січні 2000-го Іван Степанович вдруге був обраний Головою українського парламенту.

21 серпня 2001 року Івану Плющу присвоєно звання Героя України.

Після виборів 2002 року вступив до депутатської групи «Демократичні ініціативи», а 30 вересня 2003-го – у фракцію «Наша Україна». 16 березня 2005 року він перейшов у фракцію Української народної партії.

У липні-серпні 2006-го брав участь у підготовці та обговоренні Універсалу національної єдності.

23 лютого 2007 року очолив Раду громадськості при Президентові України.

Під час політичної кризи 2007-го, наприкінці квітня – на початку травня був співголовою робочої групи з підготовки дострокових парламентських виборів.

12 травня 2007 року указом Президента України призначений секретарем Ради національної безпеки і оборони України.

30 вересня 2007 року Іван Плющ взяв участь у парламентських виборах і був обраний народним депутатом України Верховної Ради шостого скликання.

Редакція журналу Верховної Ради України «Віче» висловлює щирі співчуття рідним і близьким померлого.